

Gör det själv text och foto Anders Lindberg

Med hassel och spik

På brygghusvinden till en liten gård på Gotland stod en ovanlig gungstol. Den hade helt klart sett sina bästa dagar. Men konstruktionen med böjda, tunna hasselslanor sammansatta med spik var en utmaning och måste utforskas. Anders Lindberg berättar om hasselstolen och visar hur du kan göra en egen.

DET VAR KJELL WIKSTRÖM, då hemslöjdskonsulent på Gotland, som berättade för mig att det fanns en ovanlig gungstol av hassel på den lilla gård där min mormor och många släktled före henne vuxit upp. Den stod på brygghusvinden, och det var länge sedan den orkat bära någon börda på sina tunna, böjda hasselslanor sammansatta med spik till en en gång i tiden hållbar konstruktion.

För ett år sedan fick jag som vikarierande hemslöjdskonsulent uppdraget att sammanfatta hasselns möjligheter. Att försöka göra en rekonstruktion av stolen och ta reda på om det fanns fler hasselstolar på ön ingick som en självklar del. På Norrlanda Fornstuga fanns en fåtölj utan medar. På vissa detaljer såg det ut att vara samma person som gjort både den och gungstolen. Men vem det var eller något annat om stolarnas historia visste jag ännu inte. Jag tog med mig gungstolen till en marknad på Roma Kungsgård. Kanske skulle någon känna igen den eller veta något om den.

Tankar under arbetet

När jag började rekonstruera hasselgungstolen insåg jag snart att det var svårare än jag anat. Många delar är mycket kraftigt böjda. Pinnarna gick av, och även om de gick att böja blev det ofta för mycket spänningar vilket

gjorde att den inte riktigt höll formen. Det var också viktigt att delarna kom på plats i rätt ordning. När jag ångbasade och även lät vissa delar torka i mallar gick det bättre, men var det verkligen så originalstolen var gjord? Många var mina tankar och funderingar under arbetets gång. Vem hade gjort stolarna? Var det fråga om mass-tillverkning? Hur såg verkstaden ut, jobbade han med detta på heltid? Var kom modellen ifrån, var det egen design eller härrörde den kanske från någon tidskrift! Var det någon återvändande emigrant som hade med sig en idé från utlandet? Var på ön höll han hus? Var stolarna kanske inte ens gotländska? Är stolen en allmogevariant av Thonets böjträstolar? Dragen finns onekligen där.

Gungstolsfynd på marknaden

En av besökarna på marknaden var Rut Edberg. Hon visste att hennes faster, som barn hade fått en gungstol 1911. Förutom att den var mindre var den nästan identisk med min stol. Sedan vi träffades har hon gjort efterforskningar och kommit fram till att tillverkaren var en Johan Laurin från Levide (1869–1940). Hon visste också att det fanns ytterligare en stol på vinden till Vamlingbo Prästgård. Tydligt är det numera vindar som hårbärgerar dessa sällsynta sittmöbler. Jag har också fått vittnesmål om att ett par hasselgungstolar setts på loft i Blekinge.

Genom hembygdsföreningen i Levide fick jag kontakt med Harald Jakobsson som fortfarande kom ihåg Johan Laurin som en ogift, rolig man som mixtrade med både det ena och det andra när han inte tog jobb som dagsverkare hos bönderna runt omkring. Han gjorde bland annat vattenhjul och tillverkade karmstolar av kluvna och oklurna ekgrenar som han samlade i skogen. Hasselstolarna framställdes inte i massupplagor.

Gör en enklare hasselstol

Efter dusterna med gungstolen övergick jag till att tillverka enklare stolar med mer moderata böjar. Jag lät mig

Gungstol i hassel, tillverkad på Gotland i början av 1900-talet. Till höger.

Längst till höger: nygjord stol i hassel. Gör den själv efter beskrivningen på nästa uppslag!

inspireras av Daniel Macks böcker om *Rustic Furniture*. I USA finns en tradition att göra stolar av grenar och slanor. En del av dessa rustika möbler har en stomme av rejälare ämnen som byggs på med smala, böjbara slanor. Även om modellerna varierar påminner de ofta om varandra, exempelvis i konstruktionen av armstöd och rygg. I USA görs stolarna mest i pil men de kan med fördel tillverkas av hassel som vi har gott om på många håll i landet.

Förgänglig stol med såg och spik

Visst finns det stolar som är mer gedigna, men det här är kul och enkelt. Man klarar sig med bara såg och spik, men det är bra om du även har sekator, borr och täljkniv. Bry dig inte om några sprickor här och där! Och varför inte unna dig en förgänglig stol som i alla fall under sommaren kan stå ute i ur och skur och pryda trädgården så länge den håller. Om några år har du kanske en anledning och det stora nöjet att göra en ny.

Virket avverkas bäst före savning och lövsprickning, men det går bra att ta det när du behöver det. De delar som ska böjas måste vara färska. Hasselsly håller sig i ett par månader om du ställer det i skuggan. Här vill man ha barken så hel som möjligt. Om man tar hasseln när den savar kan barken lossna för lätt. Låt den i så fall stå tills barken sitter bättre.

Precis som den gotländska stolen sätts den här ihop med spik. Jag har använt trådspik. Det är bra att ha ett par, tre olika dimensioner till hands. För att minska risken för sprickor skadar det inte att förborra så mycket som möjligt. Här slår en sladdslös bormma-

Gör det själv

En hasselstol

B. Käppen på bakbenen ska bli fäste för ryggstödet.

skin det manuella borskaftet. Maskinen sköts lätt med en hand medan den andra håller delarna på plats.

I stommen är det bra om du kan få dit två spikar i varje sammansättning. Om spikarna går igenom gör inget, det blir bara starkare om man bockar dem på baksidan.

Måtten och designen kan förstås varieras. Krovvuxet material kan utnyttjas för att exempelvis få en bakåtlutande rygg eller till medar på en gungstol.

Först gör man alltså en stomme av grövre virke för att sedan bygga på med tunn, böjbar hassel, till skillnad från de gotländska hasselstolarna där hela konstruktionen utgörs av smala, böjda slanor.

Börja med sidorna

Se ritningen nedan och bild A. Gör först den ena sidan, sedan kan du överföra måtten genom att lägga nästa på den första. Se till att du spikar tvärsåarna på benens utsida.

Du behöver inte vara noga med att kapa delarna i exakta längder. Låt dem vara lite för långa och kapa till ändarna senare.

Tvärsåar

Börja med att sätta fast två tvärsåar. På den här stolen är det 48 cm mellan benen vid den övre tvärsåen och 45 cm vid den undre. Skillnaden gör att bakbenen kommer att luta aningen bakåt. Jag har en rät vinkel mellan tvärsåar och framben. Det är 21 cm mellan tvärsåarna. De ska sticka ut framför och bakom benen, eftersom du senare ska placera fram- och bakslåarna på dem. Se därför också till att du låter frambenet sticka upp tillräckligt över den översta tvärsåen så att du lämnar plats för att senare fästa en framslå. Slå först i en spik vid varje sammansättning. Vrid till rätt läge och lås sen med ytterligare en. Förstärk med en diagonal käpp som i ena änden fästs mot övre tvärsåen på utsidan av frambenet

och i den andra änden på insidan av bakbenet i samma höjd eller under den nedersta tvärsåen. Om du vill kan du vänta med att spika fast dessa ordentligt tills stolstommen är sammansatt. Då kan du om det behövs rätta upp stolen. När sidorna är klara kapar du benen nedtill till rätt längd. Ungefär 35–40 cm från översta tvärsåen kan vara lagom.

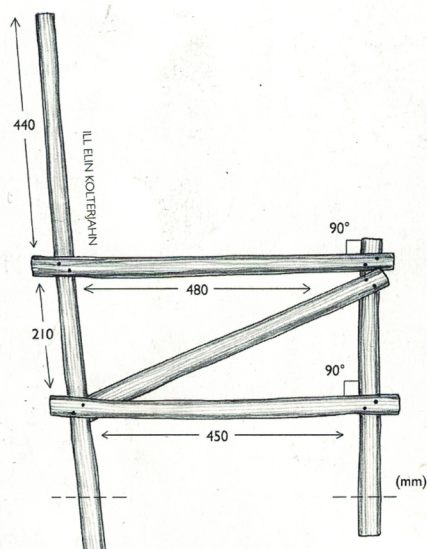
Sätt ihop sidorna

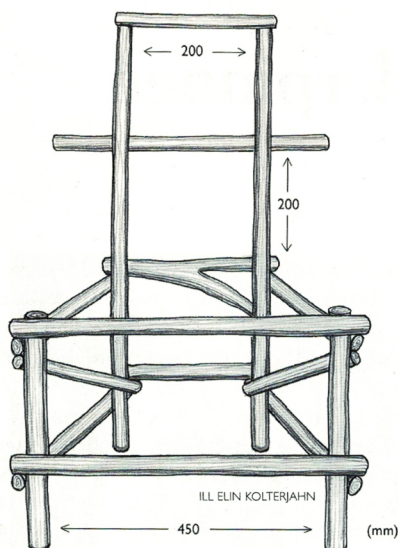
Nu bestämmer du hur bred stolen ska vara. Här är det 45 cm mellan frambenen och 20 cm mellan bakbenet. Lägg fram- och bakslåar över sidornas tvärsåar och spika fast. På bakkdelen kan du gärna dra nytta av en klykformad gren som tvärså, det gör det hela stabilare. Annars kan du fästa en käpp diagonalt.

Mellan bakbenen, cirka 20 cm över sitsen, ska du fästa ett stycke som är ungefär lika tjockt som bakbenen. Där fäster du senare den tunnare hasseln till sits och rygg. Spika alltså fast detta

A. Börja göra stolens sidstycken.

D. Rotänden på slänorna för armstöden spikas fast bakom tvärlån fram. De böjs bakåt och fästs mot mittpinnen bak.

ämne genom bakbenen in i mellanstyckets ändträ. (Om du vill kan du tälja ändytorna lite skålformade så att de passar bättre mot benen.) Sedan fäster du på baksidan ytterligare en käpp som ska bära upp armstöden. Låt den sticka ut tillräckligt långt på sidorna och kapa till den när armstöden är klara. (Se ritningen ovan och bild B.)

Om du inte gjort det tidigare ska du nu kapa till höjden på bakbenen – mina är kapade ca 44 cm över tvärlåarna. På dem ska du fästa en bit, lika grov som bakbenen. Du kan än så länge låta den sticka ut över bensidorna och såga till den senare.

Förbered för sitsen

Nu ska du förbereda för sitsen. Se bild C. Se till att frambenen är i jämnhöjd med den översta framslån. Mot benens insida sätter du dit en tvärgående pinne som sitsen kan vila på. Mellan bak- och framben ytterligare en. Ovanpå frambenen, mot främre tvärlån fäs-

ter du en käpp tillräckligt grov för att senare dölja sitspinnarnas ändytor.

Armstöden

Nu börjar det riktigt roliga. Att forma sits, rygg och armstöd med den tunnare hasseln. Se bild D.

Börja med att känna på pinnarna, det kan vara bra att mjuka upp dem, förslagsvis över knäet. Spika fast rotänden på insidan av den undre främre tvärlån och nära benet. Böj den andra änden mot »stödet« vid ryggen. Innan du spikar fast den första pinnen kan du beräkna hur många du ska ha i bredd. (Om man vill kan man fästa provisoriskt. När alla är på plats fäster man dem permanent med den sista tryckt mot benet.) Fäst också armpinnarna med en spik mot den översta framslån. När du fyller på med nya armpinnar kan du även spika dem i varandra.

Sitsen och ryggen

Nu är det bara sits och rygg kvar. Se

bild E. Jag börjar med att märka ut sitsens mitt. Antingen placeras den första pinnen på mittlinjen eller en på varje sida om den. Bygg sedan vidare åt sidorna. Mjuka upp pinnarna, tryck rotänden mot det tvärgående stödet vid framslån och fäst sedan med spik i tvärgående pinnar i sits och rygg – ej i bakre tvärlån.

På den här stolen hålls ryggpinnarna isär med en fastspikad tvärgående pinne (se bild på föregående uppslag.) Nu kan du såga av de ändar som sticker ut och om du vill, snygga till ändytorna med täljkniven. (Lite olja på ändytorna skadar inte heller.)

Fotnot

21–24 juni leder Anders Lindberg en hasselkurs på Langska Huset i Visby. Anmälan på telefon 0498-21 71 60.

Lästips

Daniel Mack, *Making Rustic Furniture* och *Rustic Furniture Workshop*. Lark Books, USA, 1992 respektive 2000.

C. Sätt fast pinnar som sitsen kan vila på. En pinne mot frambenens insida, en mot bakbenens insida och en mitt emellan.

E. Den första pinnen i sits och ryggstöd sätts på plats.